

KOM GODT I GANG MED STÆRKE SAMMEN

”Vi har oplevet, at eleverne har glædet sig til at arbejde med modulerne i STÆRKE SAMMEN. De har udviklet sig og vist mod, og der er skabt rum for, at det er okay at fortælle, hvordan man har det.”

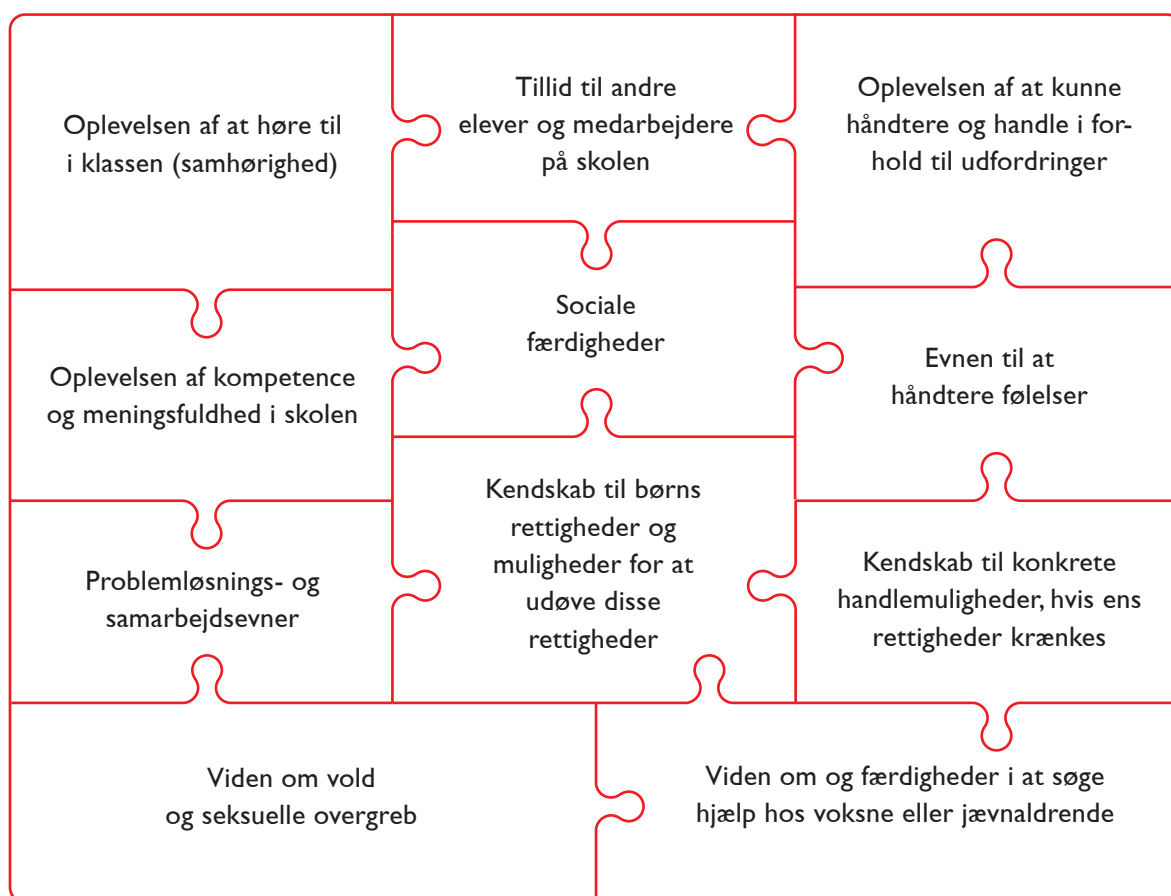
Lærer på en af de 14 projektskoler

STÆRKE SAMMEN er et undervisningsmateriale målrettet mellemtrinnet, der handler om at opbygge indre styrke gennem et stærkt og trygt klassefællesskab. Det vi i fagsproget også kalder for social resiliens. Et stærkt og trygt fællesskab er forudsætningen for positive relationer og er med til at styrke de enkelte elevers trivsel og alsidige udvikling.

Gennem arbejdet med STÆRKE SAMMEN kan du være med til at styrke dine elevers livsmod og robusthed. Derudover er der i STÆRKE SAMMEN også fokus på at øge dine elevers viden om deres rettigheder, grænseoverskridende adfærd, vold og seksuelle overgreb samt at styrke deres handlekompetence i forhold til disse temaer.

STÆRKE SAMMEN er funderet på FN's Børnekonvention. Det er udviklet i samarbejde med elever, lærere og pædagoger på baggrund af forskning i resiliens og resiliensfremmende fællesskaber.

STÆRKE SAMMEN har til formål at udvikle og styrke resilient adfærd hos den enkelte elev samt at skabe og fremme et resiliens- og trivselsfremmende miljø i klassen. Arbejdet med STÆRKE SAMMEN i klassen skal ses i sammenhæng med skolens overordnede trivselsfremmende arbejde, og undervisningsforløbet er relevant i forhold til at understøtte elevernes alsidige udvikling.

Denne introduktion til **STÆRKE SAMMEN** er bygget op af tre dele: I første del bliver du introduceret for selve undervisningsforløbet. I anden del kan du læse mere om fundamentet for **STÆRKE SAMMEN**. Tredje del indeholder afsnit om, hvordan du skal handle, hvis du er bekymret for, om en elev er udsat for overgreb og til slut en vejledning, der beskriver en række opmærksomhedspunkter i forhold til at tage den vigtige elevsamtale.

"Eleverne fik ikke bare kendskab til egne grænser, men blev også meget opmærksomme på hinanden."
Lærer fra projektskole.

UNDERVISNINGSFORLØBET STÆRKE SAMMEN

Hvem

Undervisningsforløbet STÆRKE SAMMEN er udviklet til elever på mellemtrinnet. Vi anbefaler, at I er to fagpersoner til stede under gennemførelsen af STÆRKE SAMMEN. Det giver jer mulighed for at tale individuelt med elever undervejs, hvis nogen får behov for det.

Derudover kan der være særlige omstændigheder i gruppen, fx børn med særlige behov, der gør, at I bør overveje at være flere fagpersoner, så forløbet bliver så god en oplevelse for alle deltagere som muligt.

Hvad

Undervisningsforløbet består af ni grundmoduler, to supplerende moduler og et skole-hjem-modul. De ni grundmoduler er tænkt som et samlet forløb med en progression fra modul til modul. Derfor anbefaler Vi, at I arbejder med dem i rækkefølge. De supplerende moduler kan I sætte ind dér, hvor I vurderer, at det passer til jeres klasse, - dog inden det sidste og afsluttende modul.

Grundforløbet varer som udgangspunkt ni uger (18 lektioner), hvis I gennemfører et modul om ugen. Hvert modul varer to lektioner (90 minutter).

Hvert grund-modul behandler et overordnet tema og er bygget op om læringsmål baseret på den kombination af viden og færdigheder, som eleverne skal tilegne sig gennem arbejdet med modulets aktiviteter.

SKOLE-HJEM-MODUL

Forældregruppen informeres og inddrages i STÆRKE SAMMEN-forløbet og afprøver nogle af de aktiviteter, som børnene også gennemgår. Forældregruppen laver sammen med fagpersonerne aftaler om, hvordan de som forældre kan støtte op om arbejdet med STÆRKE SAMMEN og klassefællesskabet generelt. Forældregruppen får viden om vold og overgreb (gennem film).

1 STÆRKE SAMMEN

Information om STÆRKE SAMMEN
Elevernes forventninger samt motivation
Fælles aftaler for 'det trygge rum'

2 BØRNS RETTIGHEDER

FN's Børnekonvention og de fire overordnede principper
Rettigheder gør os stærkere

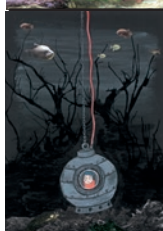
3 FØLELSER

Refleksioner over følelser
At udtrykke følelser med krop og sprog

4 GRÆNSER OG NETVÆRK

Fysiske og psykiske grænser hos sig selv og andre
 At mærke sin grænse og sætte grænser
 Hvad man kan gøre, hvis ens grænse overskrides
 Vigtige personer i ens liv

5 AT VÆRE TRYK

Viden om og refleksion over forskellige former for fysisk og psykisk vold
 Hvad man kan gøre, hvis man selv eller en, man kender, bliver udsat for vold
 Børns rettigheder og voksnes ansvar

6 AT GØRE NOGET

Viden om og refleksion over forskellige former for fysisk og psykisk vold.
 Handlemuligheder og hvor man kan få hjælp

7 MIN KROP ER MIN

At mærke og reflektere over egne og andres grænser
 Retten til at bestemme over sin egen krop
 Viden om seksuelle overgreb
 Hvad man kan gøre, hvis ens egne eller andres grænser overskrides,
 eller man udsættes for seksuelle overgreb

8 MIG OG OS

Alle har noget vigtigt at give til fællesskabet (styrker)
 Retten til ikke at blive diskrimineret eller udsat for forskelsbehandling Det stærke og trygge fællesskab

9 AFSLUTNING

Afslutning af forløbet – fejring
 At tale sammen om betydningsfulde temaer i klassen + afstemning At forberede et arbejde med viden og rettigheder gennem handlinger

A KONFLIKTER OG SAMARBEJDE (SUPPLERENDE)

Om konflikter
 At håndtere konflikter
 Samarbejde og venlighed

B MOBNING OG MOD (SUPPLERENDE)

Arbejde med mobning og mobbepositioner gennem litteratur
 Mod til at tage forsvarspositionen

De enkelte modulers indhold og aktiviteter er beskrevet i vejledningen for hvert modul, så det er let at følge og anvende direkte i undervisningen.

Da der indgår meget dialog i modulerne, kan I også vælge at afsætte tre lektioner til et modul, så der bliver mere tid til at udfolde dialogen. Hvis I har brug for at prioritere aktiviteterne i et modul, kan I vælge enten at begrænse dialogen i nogle af temaøvelserne eller overveje, om I skal bruge en energizer senere i løbet af dagen som en 'hjerne- pause', der henleder til det, I har arbejdet med i dagens modul. I kender jeres elevgruppe bedst og har derved det bedste udgangspunkt for at sikre, at alle elever i klassen kan deltage ud fra deres forudsætninger.

Hvor

Da undervisningsforløbet indeholder mange legeaktiviteter og øvelser, hvor I har brug for plads, skal I vurdere, om klasseværelset er stort nok, eller om I har brug for et større lokale på skolen.

Det kan være godt at have forberedt rummet, inden eleverne kommer, fx få rykket bordene ud til siden og sætte stole til alle i en cirkel. Denne genkendelige og gentagne opstart øger elevernes tryghed og viser eleverne, at I skal arbejde i en anden 'setting' end den almindelige undervisning.

Hvornår

Det giver tryghed for eleverne med en fast struktur for, hvornår I gennemfører modulerne – fx en fast ugedag og tid. Vi anbefaler, at der går ca. en uge mellem modulerne, da eleverne bør have tid til at reflektere over indholdet i de enkelte moduler.

Materialer

Sørg for elevmapper til alle elever, inden I starter forløbet op. I skal bruge mapperne til at samle relevant materiale og elevernes evalueringsark fra undervisningsforløbet. Mapperne fungerer som en form for logbog.

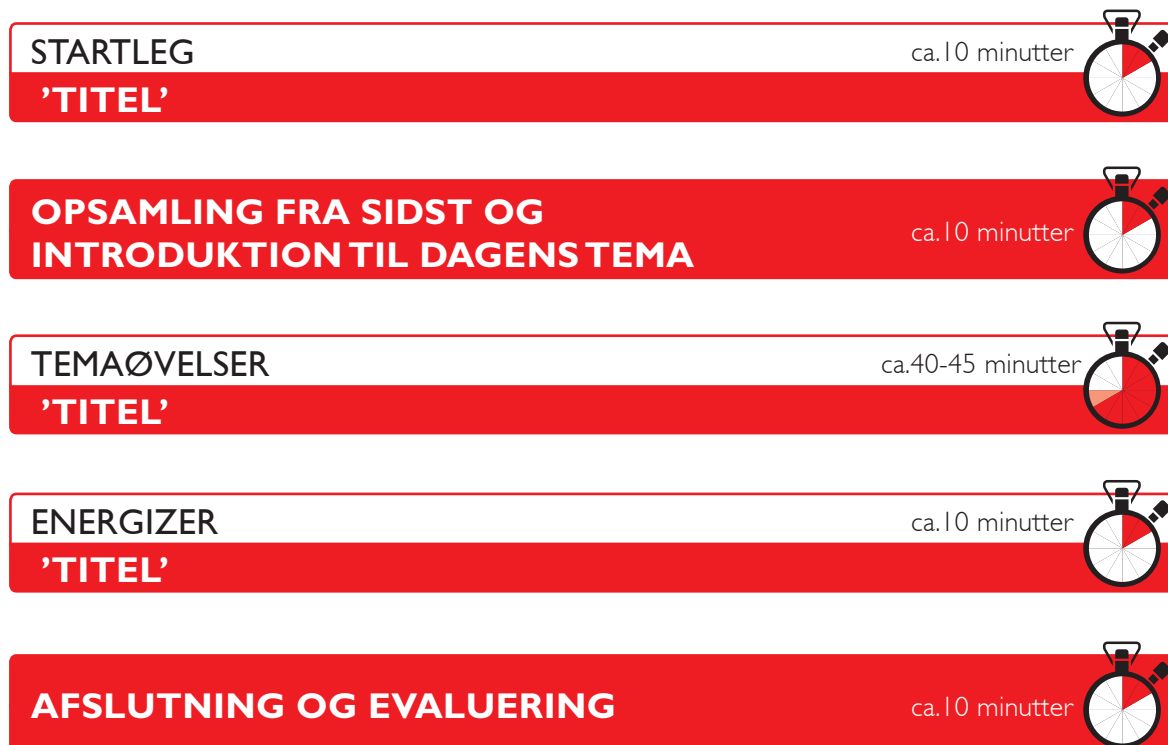
I finder en oversigt over, hvilke materialer I skal bruge til hvert modul i vejledningen for modulerne. Vejledningerne ligger på www.redbarnet.dk/skole. Her finder I også de kopimaterialer, der er brug for til modulerne.

OBS PÅ TILRETTELÆGGELSE AF UNDERVISNINGEN:

- Hvordan kan I sikre jer, at forløbet bliver meningsfuldt for alle børn?
- Hvordan kan I bedst motivere eleverne til at involvere sig aktivt?
- Hvordan tror I, eleverne vil reagere på arbejdet med indholdet i de enkelte moduler?
- Er der nogle særlige omstændigheder eller forhold i gruppen, som I bør være særligt opmærksomme på undervejs?
- Skal eleverne have medindflydelse på, hvilke supplerende moduler I skal arbejde med?
- Skal I tilpasse dele af forløbet til jeres unikke forhold? Materialet er udviklet til 4.-6. klasse, men faglighed og modenhed kan variere meget i den aldersgruppe. Er der noget særligt, I skal justere på, så niveauet i højere grad rammer jeres klasse/årgang?
- Hvordan skal eleverne arbejde i modulerne: to og to, summegrupper, plenum?
- Hvordan vil I evaluere elevernes læring gennem arbejdet med forløbet?

GRUNDSTRUKTUR I HVERT MODUL

Alle modulerne er bygget op over en genkendelig grundstruktur:

Startleg

Hvert modul begynder med en-to startlege inden 'opsamling fra sidst og introduktion'.

Det overordnede formål med startlegene er at styrke samhørigheden og fællesskabet blandt elever og fagpersoner. Derudover er startlegene med til at markere, at I nu skal arbejde med STÆRKE SAMMEN.

Opsamling fra sidst og introduktion til dagens tema

Under 'Opsamling fra sidst' samler I kort op på elevernes viden og erfaringer fra sidste modul.

Derudover får eleverne mulighed for at fortælle, hvilke tanker og handlinger arbejdet med modulet evt. har medført efterfølgende.

Formålet med 'Introduktion til dagens tema' er, at eleverne får et overblik over, hvad der skal ske i modulet. Her sætter I fokus på modulets tema, gennemgår læringsmål, relaterede rettigheder samt fortæller om dagens temaøvelser.

Temaøvelser

I hvert modul er der et overordnet tema. Temaøvelserne er forskellige former for øvelser med fokus på viden, refleksion, dialog og handlemuligheder. Forløbet er bygget sådan op, at temaerne bygger oven på de foregående.

Fagpersonen vurderer, hvordan det er bedst at strukturere temaøvelserne: to og to, mindre grupper eller i plenum.

Energizers

Energizers er legeaktiviteter, der gennem bevægelse kan virke opkvikkende på gruppen, samtidig med at de understreger dagens tema på en sjov og legende måde – fx lege om samarbejde, tillid og beskyttelse. Ligesom startlegene kan energizers understøtte eller styrke samhørigheden i gruppen. Energizers markerer også slutningen af modulet og overgangen til evalueringen.

Afslutning og evaluering

Efter hvert modul kan eleverne evaluere to ting på det tilhørende 'Evalueringsark':

- Elevernes egen vurdering af deres læring i forhold til modulets læringsmål. Dette gør de ved enten at skrive eller tegne.
- Elevernes bedømmelse af, hvordan det har været at deltage i dagens forløb. Eleverne kan frit sætte et kryds på linjen mellem de to smileys.

Hvordan var forløbet for dig i dag?

OBS PÅ REAKTIONER

Undervejs i forløbet, og særligt når I arbejder med temaerne vold og seksuelle overgreb, kan nogle elever blive følelsesmæssigt berørte. Når I planlægger forløbet, er det derfor en god idé, at I indbyrdes har aftalt, hvordan I vil gribe forskellige reaktioner an:

- Hvordan vil I håndtere en situation, hvor en elev deler egne personlige erfaringer med et svært emne i gruppen?
- Hvad vil I gøre, hvis en elev bliver følelsesmæssigt berørt?
- Hvilke muligheder er der eksempelvis for at gå fra med en elev, hvis eleven bliver ked af det eller oprevet?
- Hvordan sikrer I, at I har tid til at tale med en elev, hvis eleven henvender sig til jer lige efter et modul, og hvordan kan I støtte ham/ hende i at få den fornødne hjælp?
- Hvordan vil I forklare en elev, hvad der sker, når han/hun fortæller en voksen om personlige erfaringer med vold eller seksuelle overgreb?

At tale med eleverne om deres personlige erfaringer med alvorlige emner

I modul I bliver der talt med eleverne om, at det som udgangspunkt ikke er meningen, at I skal tale om egne personlige oplevelser i gruppen. Samtidig laver I en konkret aftale med eleverne om, at de altid kan komme og tale med en af jer, hvis de ønsker at tale mere fortroligt med en voksen.

Hvis en elev deler personlige oplevelser med grænseoverskridende handlinger, vold, seksuelle overgreb eller andre alvorlige tematikker med klassen, så anerkend elevens fortælling og følelser. Undgå så vidt muligt at spørge uddybende ind til elevens fortælling i den store gruppe. Følg i stedet senere op med eleven på tomandshånd med en åben invitation til samtale. (se afsnit om den vigtige samtale).

ROLLEN SOM FACILITATOR

Gode rammer og aktiv lytning

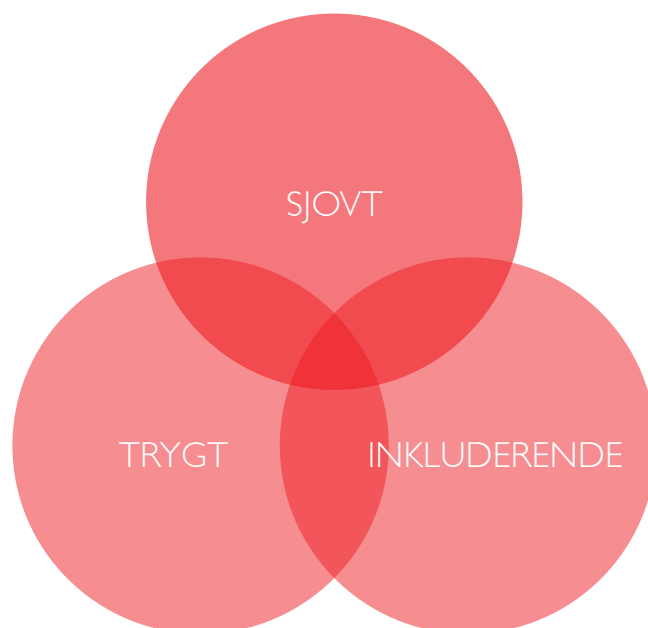
Det er som altid vigtigt, at I møder eleverne med indlevelse, forståelse og tilpas støtte, da det er med til at fremme resiliens-processer.

Facilitering handler i høj grad om at skabe rammerne for, at eleverne kan bygge videre på den viden og de evner, de allerede har. Den aktive lytning, hvor I støtter eleverne i at reflektere og udtrykke sig, har derfor en særlig plads, når I faciliterer STÆRKE SAMMEN. Hvis elever får mulighed for at udtrykke sig og oplever, at de bliver hørt og taget seriøst, er det med til at styrke deres oplevelse af selvværd og kompetence.

”Det er vigtigt, at det er engagerede og autentiske voksne, der står for forløbet, da eleverne skal føle sig trygge, og personalet skal turde handle.”

Lærer fra projektskole.

I undervisningsforløbet STÆRKE SAMMEN er det vigtigt, hvilke legeaktiviteter, øvelser og dialoger I er fælles om i gruppen, men det er mindst lige så vigtigt, hvordan I er fælles om dem. Dette afsnit handler om, hvordan I bedst faciliterer forløbet. Vi tager udgangspunkt i tre principper for den faciliterende tilgang:

Sjovt

Når man som fagperson viser glæde og oprigtig interesse i øvelserne og legeaktiviteterne, smitter det af på eleverne, og der bliver skabt et godt udgangspunkt for positivt samvær.

Trygt

Det skal være trygt for alle at deltage i øvelser og legeaktiviteter i forløbet. Tryghed handler bl.a. om, at alle elever føler, de kan deltage, som de er, og at deres grænser bliver respekteret. I første modul er der lagt op til, at I sammen udarbejder nogle aftaler, der skal gælde for 'det trygge rum'.

Tryghed handler også om, at eleverne i gruppen oplever, at de trygt kan sige deres meninger højt samtidig med, at man respekterer elevernes ret til ikke at udtrykke sig, hvis ikke de har lyst. Det er ikke hensigten, at alle skal blive enige eller finde frem til rigtige eller forkerte holdninger. Tværtimod er det en vigtig læring for eleverne, at de nogle gange kan mene det samme og andre gange have forskellige holdninger, og at de får lov til at udtrykke deres mening uden at diskriminere andre.

Inkluderende

Det inkluderende aspekt handler om at tilrettelægge øvelser og legeaktiviteter, så alle elever kan deltage, som de er. STÆRKE SAMMEN tager udgangspunkt i, at elever lærer på forskellige måder. Når elever føler, at de kan deltage, så har de mulighed for at føle sig både kompetente og betydningsfulde for gruppen. I mange af øvelserne og legeaktiviteterne bliver der inddraget bevægelse og fysiske aktiviteter, hvilket generelt kan være med til at motivere elever og fastholde deres opmærksomhed. Det inkluderende aspekt handler også om at lytte til elevernes tilbagemeldinger og input og bruge dem aktivt i forløbet. Eleverne skal have mulighed for at deltage i øvelserne og legeaktiviteterne på deres egne præmisser og opleve, at deltagelse er et åbent tilbud. Observation er også en form for deltagelse.

TIPS TIL FACILITERING AF STÆRKE SAMMEN:

- Start gerne med de lege, som du selv kender og føler dig tryk ved.
- Det er ok at fejle, det behøver ikke at være perfekt (rollemodel over for eleverne).
- Forsøg selv at deltage i så mange aktiviteter som muligt. (giver fællesskab).
- Alle kan deltage – ingen skal deltage.
- Forsøg at være opmærksom på dit eget og elevernes kropssprog, mimik og toneleje.
- Husk aktiv lytning med henblik på at forstå.
- Undgå at dømme eller udfordre det, eleverne siger.
- Tag ansvar for, at kommunikationen i gruppen er positiv.
- Lad alle komme til orde – alles ytringer er lige betydningsfulde.
- Undgå at dele for private historier.
- Pas på eleverne, så de ikke kommer til at dele for private historier i den store gruppe.

Særligt om legeaktiviteterne

Legeaktiviteterne er udvalgt, fordi de kan bidrage til at styrke samhørigheden i gruppen og skabe et sjovt, trygt og inkluderende fællesskab. Derudover giver legeaktiviteterne eleverne mulighed for at gøre sig nye erfaringer med samarbejde, tillid, omsorg og turtagning, og de kan være med til at fremme elevernes opmærksomheds- og koncentrationsevne.

Mange af legeaktiviteterne har det tilfælles, at de:

- fokuserer på her og nu
- vægter samarbejde højere end konkurrence
- er simple, kræver få genstande og ikke behøver lange instrukser
- er baseret på naturlige mønstre af sunde interaktioner (vitalitet, glæde og engagement)
- giver en struktureret ramme for øjenkontakt, omsorg og tæthed
- har en tydelig struktur og naturlig voksenstyring (ikke autoritær)

Legeaktiviteterne kan både være stille og mere vilde. De kan være enkle eller mere udfordrende. Det er en god idé at starte legeaktiviteten roligt, køre lidt op i tempo og til sidst styre tempoet ned igen, så I ikke slutter aktiviteten i et meget højt energiniveau. I kan bevidst arbejde med styrede stemningsskift og skift i energiniveau som metode til, at eleverne på en sjov måde lærer at håndtere deres energi- og koncentrationsniveau. Hvis en leg bliver for vild, kan I sænke gruppens energiniveau ved at gøre legeaktiviteten roligere eller skifte til en anden legeaktivitet med en højere grad af struktur.

I kan med fordel anvende legeaktiviteterne fleksibelt i forløbet, hvis eleverne virker trætte, urolige eller distræte, eller de kan bruges til at 'neutralisere' stemningen i gruppen efter en følelsespræget aktivitet/øvelse.

Mange af legeaktiviteterne kan I også bruge i løbet af ugen som små 'hjernepauser' og med henblik på at styrke bevægelsesdimensionen i undervisningen.

Der er flere forslag til legeaktiviteter i kataloget LEGE SAMMEN, der er tilgængeligt på:

[KLIK HER](#)

SKOLE-HJEM-SAMARBEJDET

Der hører et særligt skole-hjem-modul til STÆRKE SAMMEN. Gennem skole-hjem-modulet får I mulighed for at forklare forældrene om forløbet i klassen og informere forældre om problematikker i forhold til vold og seksuelle overgreb. Til dette er der lavet en film, som I kan vise i forbindelse med modulet. Skole-hjem-modulet indeholder forslag til øvelser og aktiviteter; I kan lave sammen med forældregruppen med henblik på at inddrage dem.

Skole-hjem-modulet tager ca. en time, og I kan vælge enten at bruge skole-hjem-modulet, som det er, eller tilpasse det, så det passer bedre til jeres behov og muligheder.

Nogle skoler vælger at holde forældremødet inden klassen påbegynder arbejdet med STÆRKE SAMMEN, andre vælger at vente til forløbet er gennemført. Hvis I vælger at vente med at afholde forældremødet, er det vigtigt, at I orienterer forældrene ([KLIK HER](#)) om forløbet fx gennem et forældrebrev.

På Red Barnets skolesite www.redbarnet.dk/skole under 'Fagpersoner' kan I finde et udkast til et forældrebrev, så I kan informere forældregruppen skriftligt.

RESILIENS

STÆRKE SAMMEN er et undervisningsforløb, der bygger på viden om resiliens. Resiliens er evnen og viljen til at klare sig godt på trods af de udfordringer, modstand eller belastende hændelser vi oplever i livet. Resiliens handler både om at kunne håndtere små og store udfordringer i hverdagen og om at kunne navigere igennem svære livsomstændigheder. Med andre ord er resiliens, menneskers evne til at overvinde belastninger og risikofaktorer i livet – og målet med STÆRKE SAMMEN er derfor, at eleverne udvikler livsmod, modstandskraft og robusthed.

Når vi bruger begrebet social resiliens, er det fordi, resiliens ikke kun er en individuel kvalitet, men en egenskab som mennesker kan udvikle og lære gennem trygge, sociale miljøer.

Resiliens handler derfor om - både individuelt og i fællesskab med andre - at blive i stand til at opsøge den hjælp, der skal til for bedst muligt at kunne håndtere udfordringer og handle i krævende situationer.

RESILIENT ADFÆRD

Resiliens hos børn kommer bedst til udtryk gennem deres handlinger, og man taler derfor også om resilient adfærd. Resilient adfærd kan se forskelligt ud, og et menneske er sjældent i stand til at vise resilient adfærd på alle områder af sit liv.

Vær opmærksom på, at de omkringliggende strukturer påvirker resiliensprocesser. Det betyder, at du skal have blik for, hvordan skolens rammer, organisering og læringsfællesskaber understøtter elevernes muligheder for at udvikle livsmod og robusthed.

RESILIENSFREMMENDE FÆLLESSKABER

Et resiliensfremmende fællesskab på skolen er kendetegnet ved, at alles rettigheder bliver respekteret, og at både elever og fagpersoner anerkender hinandens ressourcer og styrker. Det er desuden afgørende, at eleverne får mulighed for at tilegne sig relevant viden og handlekompetencer.

Forskning inden for resiliensområdet peger på følgende 'grundingsredienser' i et resiliensfremmende fællesskab i skolen¹ :

- Samhørighed
- Tillid – til andre og sig selv
- Omsorg
- Samarbejde
- Selvstændighed
- Livsglæde
- Rettigheder
- Meningsfuldhed
- Medbestemmelse
- Retfærdighed
- Samarbejde med lokalsamfundet
- Et velfungerende skole-hjem-samarbejde

► **STÆRKE SAMMEN sætter derfor fokus på:**

- At udvikle viden og færdigheder, der understøtter evnen, muligheden og viljen til, at barnet – alene og sammen med andre – kan håndtere og handle i forhold til udfordringer og svære situationer.
 - At understøtte og styrke de resiliensfremmende ressourcer i klassefællesskabet som helhed og derigennem styrke trivslen hos både den enkelte elev og i klassefællesskabet generelt.
-

"Eleverne fik ikke bare kendskab til egne grænser, men blev også meget opmærksomme på hinanden."

Lærer fra projektskole.

VOLD OG SEKSUELLE OVERGREB

Vold og seksuelle overgreb er centrale temaer i STÆRKE SAMMEN. Begge dele er eksempler på nogle af de svære livsomstændigheder, som børn kan blive udsat for. Det er vigtigt at bryde tabuet omkring vold og seksuelle overgreb ved at tale åbent med eleverne om emnerne på en alderssvarende måde.

Undersøgelser viser, at viden om vold og seksuelle overgreb i sig selv kan virke beskyttende og dermed forebyggende for børn². I STÆRKE SAMMEN bliver der sat fokus på både fysisk og psykisk vold i modul 5 og 6. I modul 7 er der fokus på temaerne krop, grænser og seksuelle overgreb. Disse moduler handler om, hvad vold og seksuelle overgreb er, og hvad eleverne kan gøre, hvis de selv eller en, de kender, er udsat for det.

HVORNÅR OG HVORDAN DU SKAL HANDLE?

[Link til video](#)

Handleguide til fagpersoner

I dette kapitel kan du læse om dine handlemuligheder og handlepligt ved mistanke eller viden om vold og seksuelle overgreb mod børn.

Skærpet underretningspligt jf. Servicelovens § 153

Lærer og pædagoger er underlagt den skærpede underretningspligt. Det betyder, at hvis du bekymret og oplever, at et barn mistrives og har brug for særlig hjælp og støtte, eller hvis du får mistanke eller viden om, at et barn har været udsat for vold (fysisk og/eller psykisk) eller et seksuelt overgreb, skal du underrette kommunen.

Underretningspligten er personlig. Det betyder, at selvom din leder eller kollegaer er uenige med dig i din vurdering, har du selv pligt til at gå videre med din underretning.

Det er heller ikke tilstrækkeligt, at du fx afleverer en underretning til din leder og så forventer, at lederen sender underretningen. Hvis det ikke sker, så er pligten til at underrette ikke opfyldt. Det er derfor altid en god ide at tjekke op med din leder, om underretningen er sendt afsted.

Mulige tegn og reaktioner

Børns tegn og reaktioner på vold og seksuelle overgreb er komplekse og flertydige. Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at tegn på mistrivsel også kan vise sig ved en lang række andre belastende oplevelser i barnets tilværelse som fx skilsmisse, sygdom, dødsfald, mobning eller skoleproblemer. Det er derfor hverken muligt eller hensigtsmæssigt at udarbejde en facitliste, for hvilke tegn og reaktioner et barn udviser, når det har været udsat for overgreb. Der er dog nogle tegn og reaktioner der er opmærksomhedspunkter, som du skal reagere på. Barnets tegn og reaktioner skal altid sættes i forhold til den viden, du har om barnet og dets familie. Hvor gammelt er barnet? Hvor modent er barnet? Hvordan er barnets livsvilkår, og i hvilken kontekst kommer barnets mistrivsel eller bekymrede adfærd til udtryk? Hvad er konkret observeret, og hvad har barnet eventuelt selv konkret fortalt?

På socialstyrelsens hjemmeside finder du en liste med børns mulige tegn og reaktioner på henholdsvis vold [KLIK HER](#) og seksuelle overgreb [KLIK HER](#).

Når bekymringen opstår

I kommunale beredskabsplaner skelner man mellem tre grader af bekymring: Bekymring, mistanke og viden. For at kende dine handlemuligheder, skal du som noget af det første vurdere, hvor på bekymringsbarometret du er.

Bekymring

En bekymring er en ukonkret mavefornemmelse af, at der er noget galt. Det kan fx være, at barnet har uforklarlig adfærdsændring. Bekymringen alene bør i første omgang føre til observation af barnet og drøftelse af din bekymring med de fagpersoner, der er tilknyttet klassen. Involver også evt. ledelsen i bekymringen. En bekymring om et barns mistrivsel bør også give anledning til forældreinddragelse. Inviter barnet til en samtale om dets trivsel. Hvis barnets udsagn giver anledning til mistanke mod en eller begge forældre, skal der ikke ske forældreinddragelse.

Mistanke

Mistanke er mere konkret end en bekymring. Mistanke kan opstå på baggrund af en nærmere observation af barnet, barnets egne bekymringsvækkende udsagn, ukonkrete udsagn fra omgangskredsen eller oplysninger, du har fået fra anden side. Du skal altid videregive mistanken til din leder, og det bør altid føre til en underretning. Hvis mistanken omhandler en eller begge forældre, skal der ikke ske forældreinddragelse.

Viden

Konkret viden kan komme fra udsagn fra barnet selv eller fra barnets omgangskreds. Det kan også være, at du eller tredje part har overværet den krænkende adfærd eller et egentligt overgreb. Viden om overgreb skal altid videregives til din leder, og du skal sende en underretning til kommunen. Hvis din viden omhandler en eller begge forældre, skal der ikke ske forældreinddragelse.

Handleveje

Håndteringen af din bekymring, mistanke eller viden afhænger af, hvem mistanken retter sig mod.

Mistanke mod én eller begge forældre/ pleje-forældre	Mistanke mod andre i barnets netværk eller en ukendt	Mistanke mod en ansat	Mistanke mod et andet barn/ ung
INGEN inddragelse af forældre.	Inddragelse af forældre.	Inddragelse af forældre.	Inddragelse af forældre.
Vurdering af om der er tale om bekymring, mistanke eller viden.	Vurdering af om der er tale om bekymring, mistanke eller viden.	Notér observationer, tegn, reaktioner; hændelser samt udsagn fra barnet.	Vurdering af om der er tale om bekymring, mistanke eller viden.
Hvis I vurderer, at barnet er i akut fare, skal kommunen kontaktes hurtigst muligt. Drøftelse med fagpersonalet, der er omkring barnet.	Drøftelse med fagpersonalet, der er omkring barnet.	Kontakt din leder og ikke andre kollegaer – heller ikke den muligt mistænkte. Din leder har ansvaret for at gå videre med sagen. Hvis din mistanke/ viden er rettet mod din leder skal du kontakte din leders overordnede leder i forvaltningen.	Hvis du selv overværer/ opdager krænkelsen/ overgrebet spørg da på en neutral måde ind til hvad der foregår. Tal med de involverede parter hver for sig, så de får mulighed for at give deres egen version af hændelsen.
Orientér din leder. Lav aftaler om det videre forløb.	Orientér din leder. Lav aftaler om det videre forløb	Fasthold en normal hverdag for barnet med tryghed og forudsigelighed.	Drøftelse med fagpersonalet, der er omkring de involverede børn.
Evt. samtale med barnet – se vejledning til 'Den vigtige samtale'.	Evt. samtale med barnet – se vejledning til 'Den vigtige samtale'.		Orientér din leder. Lav aftaler om det videre forløb.
Notér observationer, tegn, reaktioner; hændelser samt resume fra evt. samtale med barnet.	Notér observationer, tegn, reaktioner; hændelser samt resume fra evt. samtale med barnet.		Notér observationer, tegn, reaktioner; hændelser samt resume fra evt. samtaler med de involverede børn.
Foretag en samlet vurdering. Ved mistanke eller viden om overgreb sendes skriftlig underretning afsted.	Foretag en samlet vurdering. Ved mistanke eller viden om overgreb sendes skriftlig underretning afsted.		Foretag en samlet vurdering. Er hændelsen foregået som en del af en naturlig leg, eller er der tale om et barn/ børn der udviser bekymrende, grænseoverskridende adfærd (voldeligt eller seksuelt grænseoverskridende). I sidstnævnte tilfælde sendes en underretning
Fasthold en normal hverdag for barnet med tryghed og forudsigelighed.	Fasthold en normal hverdag for barnet med tryghed og forudsigelighed.		Fasthold en normal hverdag for barnet/ børnene med tryghed og forudsigelighed.

Hvordan fungerer jeres underretningsberedskab på skolen?

Ifølge loven skal alle kommuner have et beredskab til forebyggelse, tidlig opsporing og håndtering af sager vedrørende vold og overgreb mod børn. Dette beredskab skal bl.a. indeholde en tydelig procedure for underretninger ved mistanke eller viden om vold og overgreb mod børn. Det er vigtigt, at alle på skolen kender både det kommunale beredskab og de interne retningslinjer på skolen.

Det er vigtigt, at I på skolen får opbygget en kultur, hvor en underretning fra en fagperson bliver anset som et tegn på omsorg, så enhver tvivl altid kommer barnet til gode. I kan bruge denne enkle tommelfingerregel: Der er ikke nogen, der er døde af, at man har stillet spørgsmål. Men der er nogen, der har taget skade af, at spørgsmålene ikke er blevet stillet!

Hvordan forbereder I jer godt?

Vi anbefaler, at I kontakter Socialforvaltningen i jeres kommune eller den socialrådgiver, der er tilknyttet skolen, når I begynder arbejdet med STÆRKE SAMMEN. Sammen med socialforvaltningen eller socialrådgiveren kan I gennemgå proceduren for, hvordan I skal takle eventuelle bekymringer eller underretninger, der kan opstå i kølvandet på undervisningsforløbet.

På Socialstyrelsens hjemmeside [KLIK HER](#) kan I finde viden om kommunale beredskaber og vejledningsmateriale til håndteringen af sager med vold og overgreb mod børn og unge.

Det er vigtigt, at ledelsen og alle fagpersoner (lærere, pædagoger, AKT, PPR osv.) omkring klassen er orienteret om, at klassen arbejder med STÆRKE SAMMEN. På den måde kan I sikre jer, at alle er opmærksomme på, hvordan arbejdet med vold og overgreb påvirker eleverne.

Hvad skal en underretning indeholde?

Underretningen skal indeholde en række oplysninger om dine iagttagelser og handlinger. Disse informationer danner grundlag for de sociale myndigheders håndtering af sagen. Det er derfor vigtigt at være grundig og konkret, når underretningen bliver skrevet.

Underretningen skal omhandle konkrete observationer og resumé fra eventuelle samtaler med barnet. Undlad dine egne personlige vurderinger og tolkninger i underretningen.

Punkter til underretningen:

- Barnets navn og personnummer
- Navn på mor/far/værge og adresse
- Oplysning om forældremyndighed, hvis muligt
- Hvornår opstod bekymringen/ mistanken /viden om overgreb?
- Beskrivelse af bekymringen/ mistanken/ viden om overgreb (observationer og resumé fra samtale med barnet)
- Beskrivelse af barnet generelt – trivsel/ mistrivsel samt evt. udfordringer
- Beskrivelse af, hvordan du har håndteret bekymringen/ mistanken/ viden om overgreb
- Er der sket forældreinddragelse – hvorfor/ hvorfor ikke?

Hvad sker der, når kommunen modtager din underretning?

Kommunen har pligt til at vurdere din underretning indenfor 24 timer. Det vil sige, at kommunen indenfor 24 timer skal tage stilling til karakteren af underretningen og herunder fx vurdere barnets sikkerhed og behovet for eventuelle akutte foranstaltninger.

Ved underretninger om vold og seksuelle overgreb vil kommunen drøfte underretningen med politiet og herefter vurdere, om der er behov for at afholde en børnesamtale med barnet mhp. kvalificering af underretningen. Hvis underretningen er tilstrækkeligt belyst, kan kommunen anmelde sagen til politiet uden først at afholde en børnesamtale.

En børnesamtale vil ofte blive afholdt på skolen, og det kan være relevant, at en af barnets lærere eller pædager deltager som bisidder for barnet. Bisidderens rolle er at fungere som tryghedsperson for barnet, og bisidderen må ikke aktivt deltage i selve børnesamtalen. Hvis mistanken omhandler barnets forældre, vil børnesamtalen foregå uden forældrenes viden og samtykke.

Når underretningen er modtaget, må der højst gå seks hverdage, inden du som underretter modtager en kvitteringsskrivelse på, at underretningen er modtaget. Kommunen skal desuden oplyse dig om, hvorvidt underretningen har givet anledning til at iværksætte en §50 undersøgelse (børnefaglig undersøgelse) eller en anden hjælpeforanstaltning.

Hvis underretningen fører til en anmeldelse til politiet, må der højst gå syv hverdage, inden der skal være foretaget en videoafhøring af barnet. En videoafhøring foregår i et af landets Børnehuse, og afhøringen bliver foretaget af en uddannet videoafhører fra politiet.

Hvis I ikke mener, at kommunen handler tilstrækkelig hurtigt eller relevant på jeres underretning, kan I også underrette Ankestyrelsen, som efterfølgende vil gå ind i sagen. [KLIK HER](#)

FAGLIG SPARRING ELLER RÅDGIVNING

Kommunen

Du kan få konkret rådgivning og vejledning hos din kommune, hvis du er bekymret for, at et barn mistrives, eller hvis du har mistanke eller viden om overgreb mod et barn eller en ung. En del kommuner har desuden nedsat tværfaglige teams, hvor du kan drøfte din bekymring i anonymiseret form. Det er en fordel, at fagpersoner kontakter deres kommune for rådgivning, fordi de på den måde påbegynder dialogen med den myndighed, som har handleforpligtigheden. Find din kommune.

DEN VIGTIGE SAMTALE

– Sådan taler du med børn om overgreb

Arbejdet med STÆRKE SAMMEN kan føre til, at du bliver særligt opmærksom på bekymringsvækkende adfærd og mistrivsel hos nogle elever. Samtidig kan det for nogle elever give anledning til at betro sig omkring eventuelle krænkelser og overgreb.

Hvis du oplever dette, er det vigtigt ikke at være berøringsangst eller ignorere dine observationer eller negligere barnets udsagn. Det handler om at opfange barnets egne initiativer til at fortælle, hvad det er udsat for eller selv tage initiativ til at tale med barnet.

GODE RÅD TIL DEN VIGTIGE SAMTALE

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER **FØR** SAMTALEN

- Hvis barnet ifm. undervisningsforløbet beskriver bekymringsvækkende hændelser, er det vigtigt at fortælle barnet, at du har hørt, hvad det har fortalt. Fortæl dernæst, at du vil følge op på barnets udtalelser senere.
- Overvej at have en ekstra fagperson med til samtalen. (evt. en pædagog eller lærer fra teamet, som barnet er tryk ved). Det giver dig mulighed for at sparre med vedkommende efter samtalen. Samtidig er det godt at have flere øjne og ører på barnets fortælling.
- Vær bevidst om lokalets indretning, således at du skaber en tryk og rolig ramme for samtalen.
- Reducér andre stimuli i nærheden af samtalerummet. Fx risiko for forstyrrelser fra andre personer.
- Informér ledelsen om samtalen.
- Hav en handleplan parat ift. mulige udfald af samtalen.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER **UNDER** SAMTALEN

- Hvis barnet giver udtryk for, at det er svært at tale om, er det vigtigt at anerkende denne følelse. Giv støtte og opbakning med nærvær og forståelse, så barnet føler sig mødt, lyttet til og forstået.
- Fokuser på barnets følelser og bland dem ikke med dine egne følelser.
- Husk at fortælle barnet, at det ikke er barnets skyld.
- OBSERVER og LYT til barnets udsagn uden at give udtryk for de følelser, du selv kan blive ramt af undervejs.
- Sørg for ikke at placere ansvar eller skyld for det, der er sket.
- Samtalen er IKKE en afhøring. Det betyder, at du skal undlade at stille detaljerede spørgsmål om hændelsen. Stil kun spørgsmål, som er **nødvendige** for at kunne få be- eller afkræftet, om der er grundlag for at sende en underretning. Det kan fx være forståelsesmæssige eller afklarende spørgsmål.
- Stil kun åbne spørgsmål fx:

“Da vi arbejdede med emnet ‘vold’ i ‘Stærke Sammen’ i går, sagde du til mig, at det havde du prøvet før med din far - kan du prøve at fortælle mig, hvad du mente med det?”

“Da vi arbejdede med emnet ‘psykisk vold’ i ‘Stærke Sammen’ her til formiddag, lagde jeg mærke til, at du blev lidt ked af det. Vil du fortælle mig, hvad der gjorde dig ked af det?”
- Undgå at blive fanget i ”du må ikke sige det videre-fælden”. Det er vigtigt i tide at få fortalt barnet, at der er nogle hemmeligheder og viden, som du som voksen ikke kan eller må holde på. Hvis barnet begynder at betro sig omkring noget, du skal reagere på, skal du på en blid og imødekommende måde stoppe barnet i det fortalte og fx sige:

”Jeg vil meget gerne hjælpe dig og høre, hvad du har at fortælle. Jeg kan høre, at det du er i gang med at fortælle, er noget, som jeg bliver nødt til at sige videre. Jeg vil gerne høre det, og bagefter kan vi snakke om, hvordan vi sammen kan få hjulpet dig på bedst mulige måde”. På den måde undgår du at blive fanget i “du må ikke sige det videre fælden” samtidig med, at barnet bliver mødt på en ærlig, tydelig og omsorgsfuld måde.
- Når barnet har fortalt færdigt, er det vigtigt at runde samtalen af, bekræfte barnet i, at det har handlet rigtigt, og at det kan forvente hjælp fra voksne. Lav aftaler med barnet. Hvis du ikke kan svare på evt. spørgsmål fra barnet lige nu, så fortæl, at du vil vende tilbage og orientere barnet, så snart du har svar på spørgsmålet.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER **EFTER** SAMTALEN

- Skriv referat fra samtalen – herunder også baggrund for hvorfor samtalen blev afholdt med barnet og omstændighederne i øvrigt. Husk at være så præcis og objektiv som muligt i forhold til, hvad du har hørt og set. Referatet kan danne udgangspunkt for en underretning.
- Orientér ledelsen om udfaldet fra samtalen.

Hvis barnet IKKE vil fortælle

Det kan ske, at et barn ikke ønsker at fortælle om overgrebet eller vælger at stoppe midt i fortællingen. Det er vigtigt at respektere denne beslutning, og du skal hverken presse barnet eller overtale det til at fortælle. Pres skaber afstand og ikke fortrolighed. Det kræver nænsomhed og tålmodighed at tale om så sårbart et emne. Måske vil barnet gerne fortælle, men er bare ikke parat til det lige nu.

Hvis du fortsat har en bekymring eller mistanke, er det bedste du kan gøre at fortælle barnet om din bekymring. Fortæl barnet, at du er der for at passe på og hjælpe barnet, og at du derfor er nødt til at give din bekymring videre til nogle voksne, der også arbejder med at hjælpe børn. Herefter sender du en underretning til kommunen. Kommunen vil herefter afholde en børnesamtale med barnet mhp. kvalificering af underretningen og en vurdering af, om der er grundlag for en anmeldelse til politiet.

Hvis barnet ikke fortæller noget ifm. børnesamtalen, som giver anledning til kommunal handling, og du fortsat oplever, at barnet udviser bekymringsvækkende adfærd, er det vigtigt, at du sørger for at holde dig tilgængelig. Sig til barnet, at det kan komme når som helst og fortælle/ genoptage fortællingen. Vær konkret i formuleringerne og brug generaliseringer som eksempelvis: "Jeg har talt med mange børn, som havde det svært, og jeg er god til at lytte og hjælpe". På den måde skaber du en åben dør for barnet, og det kan ansøre barnet til at komme tilbage. Hvis barnet ikke af sig selv kommer tilbage, kan du med jævne mellemrum spørge barnet, hvordan det har det, og forsikre barnet om, at det stadig er velkomment.

TAVHEDSPLIGT

Skolens personale er underlagt reglerne om tavshedspligt, som gælder for alle offentligt ansatte. Det betyder i praksis, at lærere og pædagoger ikke må videregive private og fortrolige oplysninger om enkelte elever eller deres familier med uvedkommende.

I Vejledningen om tavshedspligt, kan du læse præcis, hvad det betyder, og hvilke undtagelser, der gælder. Du finder vejledning om tavshedspligt her :